

Vergaderjaar 2021–2022

36 045

Situatie in de Oekraïne

32 637

Bedrijfslevenbeleid

Nr. 91

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 10 mei 2022

Op verzoek van de Vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking¹ bevat deze brief een analyse van de gevolgen van de oorlog in Oekraïne voor het Nederlandse bedrijfsleven.

Hierbij moet worden benadrukt dat de Russische agressie in de eerste plaats Oekraïne zelf zwaar treft. Ondanks de grote eenheid en weerbaarheid van Oekraïense burgers en militairen, betalen zij een hoge prijs voor deze oorlog. Naast het menselijk leed, heeft de oorlog grote economische gevolgen voor Oekraïne. De inzet van het kabinet ten aanzien van de voortdurende Russische oorlog in Oekraïne blijft ongewijzigd: enerzijds zo stevig mogelijke maatregelen tegen Rusland, waarbij alle opties op tafel liggen, en anderzijds zoveel mogelijk steun aan Oekraïne.

Impact Nederlands bedrijfsleven

Aangezien de ontwikkelingen in Oekraïne elkaar snel opvolgen, is het lastig om alle gevolgen goed in te schatten. Dit geldt ook voor de impact van de oorlog en welke gevolgen de sancties op de Nederlandse economie en het bedrijfsleven hebben. Het CPB verwacht dat Nederland relatief harder wordt geraakt dan andere EU-lidstaten². Nederland is als handelsland relatief gevoelig voor economische schokken in Europa. Op de middellange termijn blijven door de verschuiving van handelsstromen de gevolgen voor de Nederlandse economie naar verwachting evenwel beperkt doordat de Nederlandse handel met andere landen zal gaan toenemen.

¹ Brief vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking d.d. 21 april 2022.

² CPB Publicatie: Analyse van internationale handelssancties tegen Rusland, maart 2022.

Desondanks kunnen individuele Nederlandse bedrijven flink worden geraakt. Niet alleen doordat Rusland, Oekraïne of Belarus een belangrijke zakenpartner is, maar ook door stijgende prijzen of verstoringen in (mondiale) waardeketens.

Het kabinet heeft regelmatig contact met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven over knelpunten in de wereldhandel en verstoring van waardeketens. Daarbij bespreken we handelsbelemmeringen en de (tijdelijke) mogelijkheden om die weg te nemen. Hiermee wordt beoogd een deel van de gevolgen van de verstoringen in waardeketens te verzachten. Zo wordt bijvoorbeeld onderzocht of op EU-niveau de levering van staal uit andere landen vergroot kan worden door afschaffing of opschorting van staalvrijwaringsmaatregelen, of verruiming van tariefquota, om Europese staalverwerkers te ontlasten.

Verder heeft de Europese Commissie op 27 april jl. een ontwerpverordening gepubliceerd die voorziet in de opschorting van resterende heffingen op de invoer van Oekraïense producten voor een periode van één jaar. Op dit moment zijn er tariefquota en heffingen op bepaalde industriële – en landbouwproducten (waaronder op tarwe- en maïs en tarwe en maïs-producten) tussen de EU en Oekraïne. De huidige oorlog en de praktische handelsbarrières die dit teweegbrengt blijven op korte termijn de handel tussen Oekraïne en de EU bemoeilijken. Met het voorstel kan een deel van de negatieve economische consequentie voor Oekraïne als gevolg van de oorlog worden opgevangen. De mate waarin de opschorting van heffingen Oekraïne kan helpen, is enerzijds afhankelijk van hoe de oorlog zich ontwikkelt en anderzijds of logistieke oplossingen op korte termijn gerealiseerd kunnen worden, onder andere om een alternatieve handelsroute voor te bieden voor handelsstromen die eerder via de Oekraïense havens verliepen, zoals graanleveranties voor Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Het openhouden van de handelsstromen voor voedsel is van groot belang voor deze alle betrokken landen. Nauwere handelsbetrekkingen en de bijbehorende diversificatiemogelijkheden kan voor een aantal productgroepen ook in het belang van Nederland en de EU zijn. Het wetsvoorstel wordt momenteel nader bestudeerd. Uw Kamer zal zo spoedig mogelijk over de Nederlandse inzet in de Raad geïnformeerd worden.

Russische maatregelen

Veel in Rusland actieve Nederlandse bedrijven hebben in de afgelopen weken besloten hun activiteiten in Rusland af te schalen, te bevriezen of volledig te staken. Naast de sancties van de EU en partners, spelen daarbij ook onder andere onzekerheid over additionele sancties, reputatierisico's en Russische maatregelen een rol.

Rusland neemt niet alleen maatregelen gericht op het mitigeren van de financiële en economische impact van de sancties van de EU en partners, maar ook om tekorten te voorkomen en het buitenlandse bedrijven zo moeilijk mogelijk maken om te vertrekken of activiteiten te staken. Zo geldt een uitvoerverbod voor financiële middelen en diverse goederen en voorzien nieuwe Russische concept wetsvoorstellen in het instellen van een «extern management» en in aangescherpte faillissementswetgeving. Een belangrijk element hierin is dat het lokale management van bedrijven persoonlijk kan worden vervolgd voor zogeheten «mismanagement». Een ander concept wetsvoorstel richt zich op het strafbaar stellen van het voldoen aan buitenlandse sancties.

De bestaande sectorale sanctiemaatregelen die sinds 2014 van kracht zijn, zijn in 2022 aanzienlijk uitgebreid met sanctiemaatregelen in verschillende sectoren, waaronder luchtvaart, transport, telecom, *dual-use*, maritiem, defensie, luxegoederen en energie. De verdere handelsbeperkingen ten aanzien van dual-use goederen en hoogwaardige technologie zijn erop gericht de innovatiecapaciteit van Rusland en Belarus langdurig te beïnvloeden.

Sommige Nederlandse ondernemingen actief in de betreffende sectoren kunnen door de nieuwe sanctiemaatregelen worden geraakt. Tot op heden zien veel ondernemingen uit eigen beweging af van export naar Rusland en Belarus. Hierdoor nam kort na de invasie het aantal exportvergunningaanvragen terug. Met het verstrijken van de tijd zal het aantal exportvergunningaanvragen met eindbestemming Rusland en Belarus mogelijk toenemen.

Ondersteuning ondernemers

Zoals is aangegeven in de brief van de Ministers van Economische Zaken en Klimaat, van Financiën en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mede namens de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, over de situatie in Oekraïne van 18 maart jl.³ is vanuit de overheid een pakket samengesteld om met name het MKB te ondersteunen bij het zoeken naar nieuwe afzetmarkten. Dit pakket wordt uitgevoerd door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).

Ondernemersloket Sancties Rusland

Het omvat allereerst uitbreiding van het Ondernemersloket Sancties Rusland waar ondernemers terecht kunnen met vragen over wat de sancties voor hen betekenen. Er wordt daarbij zoveel mogelijk gewerkt vanuit de één overheidsgedachte, zodat de ondernemer alle relevante en betrouwbare informatie op één plek kan vinden. RVO werkt nauw samen met de ministeries van Economische Zaken en Klimaat, van Buitenlandse Zaken, van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en van Financiën en met de douane, NVWA, KvK, VNO-NCW en MKB Nederland. Op de website vindt de ondernemer informatie over sancties, betalingsverkeer, cybersecurity, import en export. Deze website is inmiddels meer dan 175.000 keer bekeken (ongeveer 1.750–2.000 bezoeken per dag). Sinds eind februari heeft RVO ruim 1200 vragen ontvangen. Veel vragen gaan over welke producten onder de sancties vallen, over vergunningen voor transport, dual use goederen, betalingen en ondersteuning (zoals compensatie of over alternatieve markten).

Informatiebijeenkomsten

Voorlichting aan ondernemers vindt ook plaats via webinars en informatiesessies. Om de doelgroepen te bereiken werkt RVO samen met onder andere VNO-NCW en brancheverenigingen evofenedex en FME. Ook wordt via het loket doorverwezen naar relevante informatie, bijvoorbeeld naar Europese sanctiewetgeving, energiebesparingsregelingen en landbouwinformatie. Ook op ministerieel niveau bestaat frequent contact met bedrijven en bedrijfsorganisaties. Zo vindt op 12 mei een bestuurs-overleg plaats over de gevolgen van de oorlog in Oekraïne voor het Nederlandse bedrijfsleven met de Ministers van Economische Zaken en Klimaat, van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, en voor Buitenlandse

³ Kamerstuk 36 045, nr. 64.

Handel en Ontwikkelingssamenwerking en met de voorzitters van VNO-NCW, MKB-Nederland en LTO Nederland.

Subsidie SIB Alternatieve Markten

Voorts wordt sinds 1 april jl. de subsidie SIB (Support International Business) Alternatieve Markten ter beschikking gesteld aan ondernemers die financieel zijn getroffen door de handelsbeperkingen met Oekraïne en Rusland. Deze subsidie bedraagt 80% van de kosten tot een maximum van EUR 2.500 en kan worden ingezet voor coaching en advies gericht op het betreden van alternatieve markten, de optimalisatie van internationale ketens, het opstellen van een nieuw internationaal marketingplan of de (her)organisatie van procesbeheer. Het aantal aanvragen voor deze subsidie is vooralsnog beperkt. Het is evenwel nog te vroeg om hieruit conclusies te trekken. Mogelijk zijn ondernemers nog onvoldoende bekend met de subsidie en/of richten zij zich op dit moment voornamelijk op de vereiste aanpassing van bedrijfsactiviteiten in Rusland en Oekraïne en nog niet op alternatieve markten.

Accountgesprekken en andere instrumenten

Daarnaast gaat RVO proactief accountgesprekken aanbieden aan getroffen ondernemers o.a. vanuit het samenwerkingsverband Trade & Innovatie met de regionale publieke partners. Ook worden onder andere gratis marktverkenningen en landenvergelijkingen aangeboden en/of kan een ondernemer een Zakenpartnersupport Op Maat aanvragen. Het kabinet inventariseert in nauw overleg met de nu actieve (sub)sectoren en bestaande consortia werkzaam in Oekraïne, Rusland en Belarus, wat kansrijke alternatieve markten zijn en waar extra inzet van het bestaande instrumentarium nodig is. Zo kan besloten worden tot extra inzet van business development missies of beursdeelname in kansrijke doelmarkten. Uiteraard kunnen ook andere instrumenten vanuit de overheid bedrijven helpen in deze moeilijke tijden, zoals de Borgstelling MKB-kredieten en de Garantie Ondernemingsfinanciering.

Ondersteuning Nederlandse posten in Rusland

Tot slot moet worden opgemerkt dat naar aanleiding van de uitwijzing van Russische inlichtingsofficieren op 29 maart jl. Rusland 15 Nederlandse diplomaten van de ambassade in Moskou en het consulaat-generaal in Sint-Petersburg heeft uitgewezen. Daardoor zijn de mogelijkheden om in Rusland gevestigde Nederlandse bedrijven ter plekke te ondersteunen de komende periode zeer beperkt.

Hoewel de oorlog in Oekraïne ook voor de open Nederlandse economie en ons bedrijfsleven onvermijdelijk directe en indirecte gevolgen heeft, zet het kabinet met diverse maatregelen in op het verzachten daarvan. Door de snelle ontwikkelingen is nauw contact met ondernemers van groot belang om tijdig signalen te kunnen ontvangen en indien noodzakelijk maatregelen te nemen.

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
E.N.A.J. Schreinemacher